

ĐORĐE
MILOSAVLJEVIĆ

JAGODIĆI

KNJIGA I

Pokladske vatre

■ Laguna ■

Copyright © 2012, Đorđe Milosavljević
Copyright © ovog izdanja 2012, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Pokladske vatre

Inspirisana stvarnim likovima i događajima, ova je priča, kao i njeni protagonisti, u potpunosti izmišljena. Ili, kako će uskoro objaviti tamburaši: „...hajd' da pevamo šta istina nije!“

Uvod

MART 1928, NEGDE U BANATU...

I

Svilo se nad ravnicom, kao i svake noći, beskrajno ozvezdano nebo da pokaže put onima koji noću putuju i traže ono nešto, i da pruži odmora onima koji su to nešto tražili za danjeg svetla. Ali noćas su i ovi prvi i ovi drugi bili zajedno, zagledani u neku drugu svetlost, koja kao da je dolazila iz utrobe zemlje, a izbila na površinu kao ogromni oganj što gori baš tu, u središtu sela.

Bile su poklade i svi koji su mogli da hodaju, ili koje su mogli nositi na rukama, nalazili su se oko vatre. I žene i muškarci obukli su najbolje što su imali. Ko je imao više preobuka, obukao je najnoviju, stajaću, sveže ispeglanu. Ko je imao jednu, iščetkao ju je vlažnom kudeljom i okačio na žicu da se lepo ispravi. Muškarci su održavali onu veliku vatru, ali nisu zaboravljali ni onu manju, nad kojom je visio kazan u kom se krčkao ovčji gulaš. Još najredovnije su održavali onu treću, koja je gorela u njima, ložena dudovom rakijom iz flaša što su išle od ruke do ruke. Žene su se, svečano obučene i nagizdane, i same

zažarene od ognja i ponekog ukradenog gutljaja, kikotalet i došaptavale i zagledale u raspojasane muškarce. Ali ipak su tražile utočište i malo spokoja oko crkve koja, ako i nije održavala red na zemlji, onda se na njega često pozivala, a na onaj nebeski još češće. Svojim čvrstim temeljima i zidovima, i snagom da se vine prema nebu, nudila je makar prividnu sigurnost u ovoj čudnoj noći. Deci su svaki dan poklade, ali su večeras to ipak bile malo više. Behu obučena u pokladne kostime načinjene od stare ćebadi, krpa nepoznatog porekla i rasparanih jutelih džakova. Na glavama su im se klimale velike bundeve, životinjske maske kezile se na sve strane – istrčavala su iz mraka i opet nestajala u njemu, oslobođena svake stege i sigurna da će im ove večeri svaki nestašluk biti oprošten.

Ljudski rod je retko sklon da prizna svoje grehe, a još ređe da plaća zbog njih. Tako je i ove večeri za sve imala platiti jedna lutka – dva paora, krupni i snažni Makoš i njegov pajtaš, bled i suvonjav Loćika, slamom su punili nešto nalik na strašilo, načinjeno od zelene čoje kakvo se koristi za lovačka odela, sa starim šeširom na krpenoj glavi pride.

Na samoj ivici ove pokladne gomile na ponudu je, pored one nebeske i ove zemaljske, bila još jedna vrsta svetlosti. Bandika, fotograf iz Bečkereka, bio je upađen i držao se važno – ali, za razliku od ostalih, njegovi su razlozi bili profesionalne prirode. Izrađivao je slike po želji i pritom osvetljavao svoje ozbiljne i ukipljene mušterije belim magnezijumskim bleskom. Blesak je bio kratak, ali vek fotografije dug, a važnost velika. Godinama će u jednostavnom zelenom ramu visiti na zidu, sve dok bude onih koji su modele znali za života.

Kafedžija Fudreš služio je piće svima i bio kapel-majstor bandi tamburaša, koja je, okružena gomilom, složno pevala:

*Hajd' da pevamo šta istina nije, hajd' da pevamo
šta istina nije...
Guska vode iz rešeta pije, guska vode iz rešeta pije...*

Ona lutka što joj se nije pisalo dobro već je poprimala svoj konačni lik što će je krasiti za kratkog života. Makoš i Loćika su je lepo podgojili slamom, podvezali ruke i noge da slama ne bi ispadala, i potom je pričvrstili za veliki drveni kolac.

*Krmača se na slamu popela, krmača se na slamu
popela...
A prasići slamu čeprkaju, a prasići slamu čeprkaju...*

Iznenada, čovečuljak u lovačkom odelu se odlepi od zemlje i polete u nebo. To su Makoš i Loćika završili sve zemaljske radove i sad kolac podigli i nabili u pripremljenu rupu. Na trenutak sve zastade. Svi su zurili u ulovljenog lovca. I da ne bi svi ljudi začutili, jer to nikad ne biva, tamburaši su završavali svoje.

A gušćići krmaču sisaju, a gušćići krmaču sisaju...

Sve se to dešavalo jedne martovske noći 1928. godine. Ali velika je zemaljska pozornica. Samo dva-tri kilometra dalje, u okviru iste ove martovske noći, odvijali su se i drugi događaji, ništa manje važni.

II

Ispred kaštela je čekao čist i uglancan automobil. Pored njega, reklo bi se takođe čist i uglancan, svečano obučen i nervozan, stajao je Lajko Zobar. Uporno je istezao vrat, očigledno nenaviknut na krute okovratnike. Iz kaštela tad izađe mlad čovek obučen po varoški, s rukama u džepovima i muštiklom među zubima. To je bio Mihalj Šijački, optant iz Mađarske i porodični prijatelj Jagodića. On se osećao komotno u svom odelu, ali ne i u Lajkovom društvu. Ipak, tišina mu se učini manje prijatnom od razgovora.

– Gde je Jovan?

– Reče da čekamo – kratko odgovori Lajko.

Nenaviknut da bilo koga čeka, Mihalj nervozno odmahnu glavom.

– Ne znam šta je to toliko zanimljivo u ovdašnjim pokladama... Poklade, pa šta? Slavili smo ih i mi u Segedinu...

Lajku je ćutanje išlo od ruke. Mihalj zbog toga postade još nervozniji. Nestrpljivo pogleda ka kaštelu, pa odluči da nastavi monolog.

– Poklade, „mesojeđe“, „maškare“, „fašange“... Sve je to jedno isto – običan, brate, kirbajn, paorska pijanka...

Tu zastade da se okrene prema Lajku i odmeri ga podmešljivo.

– Šta je s tobom, Lajko? Da od neke snaše nisi zapatio „fašangitisa“?

Sad Lajko odmeri Mihalja, istina sasvim drugačijim pogledom, što probi kroz skoro sastavljene kapke. Trenutak je razmišljao da li da mu odgovori. Onda opet isteže vrat, prstima pokuša da raširi uštirkani okovratnik na košulji, pa se odluči za pomirljiv ton.

– Kolje me ova kragna.

Mihalju ovo dade snage.

– Je li? Neobično! Ljudi kažu da se čovek lako navikne na bolje...

Lajku se oči ponovo suziše, ali on ipak odluči da oćuti. Okrenu se prema kaštelu, iz kojeg baš tad izađe Jovan, u svečanom odelu, noseći u ruci veliku korpu punu pokladskih darova – jaja, sira i kolača.

– Izvinite što ste čekali.

Lajko nestrpljivo uzvratil pitanjem:

– A kako je Milica?

– Sad je dobro – odgovori Jovan pošto kratko počuta.

Kao da je želeo da strese tu temu sa sebe, širokim, pomalo preteranim gestom pokaza im da uđu u automobil.

– Izvolite. Idemo...

U centru sela, pir je trajao kao da su se njegovi učesnici iz petnih žila upinjali da potvrde sve što je Mihalj Šijački maločas naveo – i poklade, i mesojeđe, i maškare, i fašange... A možda ponajviše običan kirbajn, paorsku pijanku...

U grupi svečano obučenih žena koje su se skupile ispred crkve izdvajala se Zora. Bila je to žena u zrelim godinama, ali još uvek u snazi i dobrog držanja, i na svoj način lepa. Jedna od onih koje se izdvajaju iz okoline još od detinjstva, pa kroz mladost i evo zrelo doba. A kad lepota prođe i snaga usahne, njih priče koje se o njima ispredaju opet izdvajaju od proseka. Sad, kao da je to njeno neotuđivo pravo, ona prva najavi dolazak automobila.

– Evo ih! Stižu!

Zora je, kao i uvek, lako privukla pažnju i svi se zagledaše niz put. Ugledaše automobil koji se primicao središtu sela iz pravca kaštela.

Kraj stuba sa čovečuljkom u lovačkom odelu stajali su pajtaši, Makoš i Loćika, i dalje pružajući jedan drugom flašu s rakijom. Nije se znalo da li oni pridržavaju stub ili stub njih. Makoš se otrese posle gutljaja, obrisa usta nadlanicom i mahnu glavom u Zorinom pravcu.

– Boga mi, Loćika, pokladski darovi opet odoše našoj Zori!

Loćika je malo počutao, pripremajući besedu, i na kraju jedva sastavio:

– Jest vala! Zinula za kolačima kô ptiče kad joj matera doleće...

Ponosan što je sve uspeo da kaže bez zaplitanja, Loćika požele da produži s pričom – ali automobil se već zaustavio u centru sela. Svi se skupiše oko njega.

Jovan, Lajko i Mihalj izadoše, a paori ih pozdraviše skidanjem šešira, kao što je vazda red kad se gospoda pojavi. Kroz zbijene redove do njih se brzo probi Zora.

Jovan ju je dobro poznavao, ali je ipak izvio glavu, trudeći se da se obrati svima. Izgovori reči koje su se govorile odvajkada.

– Nek vam je prosto, da uđemo u post kao u more!

Paori i Zora, ili bolje reći, Zora i paori odgovoriše mu u jedan glas:

– Neka nam je do boga prosto, a prosto nek je i tebi, gospodine Jovane.

Jovan tad svečano podiže pletenu korpu s jajima, sirom i kolačima, tako da je svi vide.

– A sad izvolite...

Kao da je to samo njeno i prirodno pravo, Zora brže-bolje priskoči, prihvati korpu i zahvali, valjda u ime svih.

– Hvala, gospodine Jovane...

A onda dva pripita glasa nadjačaše gomilu. Klateći se kraj stuba na kome je čovečuljak od slame čekao svoju sudbinu, Makoš i Loćika povikaše u pravcu automobila:

– Gospodine Jovane, man'te te što su došli da vam se ogrebu o sir i kolače... – začu se prvo krupni i grleni Makoš.

– Tako je, man'te. Gle'te šta smo mi vama spremili! – tercirao je Loćika za njim.

Jovan zainteresovano krenu prema ovoj dvojici. Za njim pođoše Mihalj i Lajko, za ovima i svi ostali. Krenula je i Zora, kao ubeđena da se bez nje ne može i da njena uloga još nije završena.

Makoš pokaza na lutku u lovačkom odelu.

– Eto, gospodine Jovane! Za poklade se valja očistiti od prošlih zala...

– A ko je, molim vas, ovde više zala naneo od onog ludog Koprivića? – dodade Loćika.

Jovan se na ove reči iznenađeno trže, pogleda nagore u krpenog lutka i tek tad u njemu prepozna Koprivića.

Makoš, zajapuren i svestan da je u centru pažnje, nastavi u istom tonu, pokazujući teatralno u pravcu strašila.

Gomila je gledala čas u Makoša, čas u Jovana, čas u čovečuljka, koji kao da je nezainteresovano ćutao.

– Sve smo namestili, gospodine Jovane, da s njime svršimo jednom zasvagda!

Jovan je još uvek ćutao i zbunjeno gledao. Probudi ga Bandikin tanak i kreštav glas.

– Jedna memoralija, gospodine Jovane?

Jovan se trgnu i ugleda fotografa.

– Molim?

Fotograf širokim pokretom ruke pokaza aparat i krenu da objašnjava, ponosno i uslužno u isto vreme, kao što je objašnjavao na svadbama, na vašarima, na završetku školske godine ili pri dolasku kakve deputacije.

– Da ovaj vanredno lep i svečan trenutak sačuvamo za godine koje dolaze!

Pre nego što je Jovan stigao da razmisli i da progovori, oko njega, Lajka i Mihalja okupiše se paori, njihove snahe i musava deca. Krug se zatvori i sve se desi u trenutku, kao što se dešavaju mnogi značajni događaji, pre nego što učesnici i svedoci shvate njihov smisao i ozbiljnost.

Bandika se saže iza svog aparata i uvežbano podiže lopaticu s magnezijumskim prahom. Sada je već bio u svom elementu, radio je ono što je savršeno znao, pokretima slobodne ruke i odlučnim, rutiniranim uzvicima vešto upravljajući svima, okupljenim ispred objektiva njegovog aparata.

– Spremni?! Budite mirni! I osmejak! Širok osmejak, molim vas! Tri, četiri!!!...

Magnezijum blesnu, a Bandika se ispravi i objavi svečanom tonom:

– Svršeno!

Makoš i Loćika istog trena živnuše.

– Loćika, ajmo! Da svršavamo i s Koprivićem!

– Odma', Makošu!

– Raspali olaliju!

Makoš i Loćika se probiše kroz gomilu do velike vatre i odabraše dve upaljene grane. Sada su se već svi okupljali oko čovečuljka zvanog Koprivić. Među njima i Jovan, Mihalj i Lajko.

Makoš i Loćika potpališe lutku. Blesak vatre kao da dade znak tamburašima, koji pojačaše pesmu.

Ala žalim što ću da ostarim, ala žalim što ću da ostarim...

Jovan se konačno sabrao. Bio je tu telom i mislima, ali te misli nisu bile ni vesele ni lake.

Vatra se brzo širila i pela uz lutku.

Tamburaši su završavali svoju pesmu.

I umreću – prežaliti neću, i umreću – prežaliti neću...

Raspaljena vatra gutala je brzo, kao da se igra, sve što joj se nađe na putu. Lutak Koprivić nestade kao da ga nikad nije ni bilo – plamen iza sebe ostavi samo malo toplog pepela i nagoreli kolac...

Ali poklade još nisu bile gotove, dudova rakija nije bila popijena, ni gulaš pojedena – i tamburaši spremno započehše novi bećarac, veseo, bučan i bezazlen, kao da žure da što pre zaborave onaj upravo otpevani.

III

Sam u automobilu, Jovan je zamišljeno vozio prema kaštelu. Ranije te večeri Lajko se prepustio fašangama i negde izgubio, dok je Mihalj objasnio da će u selu unajmiti fija-ker i odatle se vratiti za Bečkerek – i da je želeo, Jovan nije imao s kim da podeli ni svoje misli, ni tišinu noćne vožnje.

Kad se sasvim približio kaštelu, nešto ga preseče u stomaku. On dodade gas, brzo prođe kroz širom otvorenu kapiju i naglo zaustavi vozilo, razbacujući točkovima šljunak sa staze.

Na tremu kaštela, spram slabog svetla, ugledao je siluete Marišneni i Slavena. Izašao je iz automobila i pošao prema stepeništu – pre nego što je na njega zakoračio, primetio je da je Marišneni uplakana i ponovo osetio bol u stomaku, sad praćen polusvesnim osećanjem da se nečeg ovakvog i pribojavao.

Ipak je uspeo da se primiri. Prišao je i obratio joj se tihim glasom, skoro šapatom:

– Marišneni... Šta se dešava?

Marišneni zausti, zadržavajući suze.

– Milica...

– Šta se dešava s Milicom?

– Opet joj je pozlilo... Bila je na stepenicama, pala je...

Doktor Štifančić je kod nje.

Mir u trenutku iščile iz Jovana. On prođe između Marišneni i Slavena i potrča uz unutrašnje stepenice – da vidi Milicu ili da čuje doktora. Ili i jedno i drugo. Dok se približavao njenoj sobi, odatle se pojavi doktor i povuče vrata za sobom. Bilo je teško odrediti je li Jovan preprečio put doktoru ili doktor Jovanu.

– Kako je Milica, Štefane?

Doktorove oči su tražile neki predmet na kome bi se zadržale. Pokušavajući da ne kaže ono što jeste bilo, doktor reče ono što nije:

– Nije bilo pomoći, Jovane...

Jovan odgurnu doktora, otvori vrata i ulete u sobu. I odmah zastade. Zagleda se prema krevetu.

– Milice...

Piljio je u krevet, ali odande nije bilo odgovora.

Još jednom pozva, ne prepoznajući sopstveni glas.

– Milice?

Jovan priđe krevetu. Doktor Štifančić je stajao iza njega. Marišneni i Slaven priđoše vratima i zastadoše, ćuteći, na rastojanju koje je govorilo da su tu ako zatreba, i s kojeg mogu, takođe ako zatreba, brzo da se povuku.

Doktor je sopstvenu nelagodu prikrio jednoličnim rečima koje su svojom profesionalnim logikom odavale utisak da se sve desilo tačno kako treba.

– Malokrvnost je izazvala nesvesticu, a pad je samo otvorio staru ranu...

Jovan kleče kraj kreveta. Da bi bio bliže i jer nije mogao da stoji. Potom zaurla.

– Napolje!

Doktor se trže od iznenađenja.

– Šta...?

Novi urlik ne daje mu vremena.

– Svi! Napolje! Ostavite me!

Doktor požuri ka vratima sobe. Marišneni i Slaven su se već naveliko žurno povlačili pred njim.

Jovan je ponavljao iste reči kao da se trudi da odloži trenutak spoznaje.

– Napolje! Odmah!

Ali trenutak je ipak došao. On stegnu Miličinu šaku. Oseti kako se oko njega sklapaju ledena samoća i tišina. Jedino hladnije od toga bila je Miličina beživotna ruka.